

KARADENİZ BALIKÇILIĞI VE KOTA UYGULAMALARI

Ertuğ Düzgüneş¹, Naciye Erdoğan²

¹Prof.Dr. KTU Deniz Bilimleri Fakültesi, Balıkçılık Teknolojisi Mühendisliği Bölümü. 61530 Çamburnu/TRABZON.

E-mail: ertug@ktu.edu.tr

²Yrd. Doç. Dr. Ordu Üniversitesi Fatsa Deniz Bilimleri Fakültesi, Balıkçılık Teknolojisi Mühendisliği Bölümü. 52400 Fatsa/ORDU. E-mail: nerdogan@odu.edu.tr

GİRİŞ

1 Ocak 2007 tarihinden itibaren Avrupa Birliği'ne üye olan Bulgaristan ve Romanya için Avrupa Komisyonu'nun 21 Kasım 2007 tarihli karar ile ilk kez Karadeniz'de balıkçılık fırsatlarına ilişkin 2008 yılında geçerli olacak kota önerileri açıklandı (1). Buna göre, Bulgaristan ve Romanya av filolarının hedefi olan iki önemli ticari türün 2008 yılı için avlanmasına izin verilen toplam av miktarları (TAC)¹ kalkan için 90 ton ve çaça için 15,000 ton olarak belirlendi. Alınan bu karara Bulgaristan ve Romanya balıkçılık uzmanlarından oluşan çalışma grubunun Eylül ayında yaptıkları toplantı sonrasında hazırlanan bilimsel rapor ve bu raporun Komisyon bünyesindeki Balıkçılık Bilimsel Teknik ve Ekonomik Komitesince değerlendirilmesinden sonra oluşan bilimsel tavsiyeler esas teşkil etmiştir. Hazırlanan rapora göre Karadeniz'de çaça stoklarının iyi bir durumda olduğu değerlendirilirken, kalkan stoklarının ağır bir balıkçılık baskısı altında olduğu konusunda görüş birliğine varılmıştır. Bu nedenle, kalkan stoklarının iyileştirilmesi için TAC düzeyi oldukça düşük tutulmuştur. Çaça kotası için bir ayırım gözetilmezken, avlanabilir kalkan miktarı iki ülke arasında eşit olarak paylaştırılmıştır. Hazırlanan raporda, kalkan balıkçılığı için minimum ağ göz açıklığının 180 mm ve avlanabilecek en küçük kalkan boyunun 45 cm olması gibi teknik önlemler de yer almaktadır. Getirilen bu sınırlamalar, Bulgaristan ve Romanya'da üyelik öncesi balıkçılık yönetiminde geçerli olan avcılık koşulları ile de uyumludur. Bulgaristan filosunun uyum sağlayacağı geçici bir dönem sonrasında minimum ağ göz açıklığı 200 mm'ye yükseltilecektir.

Diğer AB suları ile karşılaştırıldığında oldukça az oranda araştırma yapılmış olan Karadeniz'deki balık stokları ile ilgili veri toplama ve bilimsel araştırmaların artırılması için de planlar yapılmıştır. Bu çalışmalar sonrasında gelecek yıllarda stoklarla ilgili daha iyi bilgiler elde edildikçe TAC uygulamalarının Karadeniz'de yaşayan diğer türlere de uygulanması planlanmaktadır.

KOMİSYON KARARI VE TÜRKİYE

Komisyonun bu konuda aldığı kararda, balıkçılık

¹ TAC: Total Allowable Catch

yönetiminde tüm Karadeniz ülkeleri arasında işbirliğine büyük önem verildiği ifade edilmektedir. Komisyon, balıkçılıkta bölgesel işbirliğini tartışmak üzere tüm Karadeniz ülkelerini bir araya getirmek için 2008 yılı başında Türkiye'de uluslararası bir konferans düzenlemeyi planlamaktadır. Özellikle Türkiye'nin Karadeniz balıkçılığında en büyük aktör oluşu ve Karadeniz av filosunun % 85'ine sahip olması bu konferansı Türkiye için çok önemli kılmaktadır. Ulusal haklarımızın korunması bakımından bu konferansa hazırlık süreci ülkemiz için çok önemlidir (2). Zaman geçirilmeden ulusal paydaşlar bir araya gelerek Türkiye'nin savunması gereken tezler, tarihsel balıkçılık hakları ve ülkesel menfaatlerimiz tartışılarak sektörel bir görüşün hazırlanması zorunludur.

KARADENİZ'DE AB ÜYESİ ÜLKELERDE BALIKÇILIK ALTYAPISI

Romanya, kıyı sularında sabit ağlarla avcılık yapan 450 adet küçük tekne ve 12 millik kara suları içinde 10 civarında trol tekneden oluşan av filosuna sahiptir. Yıllık 2000 ton civarında balık avlanmakta, bu miktarın % 85'ini küçük pelajik türler, bunun da % 75'ini çaça oluşturmaktadır. Avlanan diğer türler hamsi, mezgit, tirsi, kalkan, kefaller ve palamuttur (Şekil 1) (3).

Şekil 1. Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler

Bulgaristan'ın av filosu da kıyasal özellik taşımakta olup çoğu küçük olmak üzere 2200 civarında tekne bulunmaktadır. Bunlardan 85 adedi 12 m'nin üzerindedir. Yıllık toplam av miktarı 17500 ton

civarındadır. Üretimin % 90'ını çaça ve denizsalyangozu oluşturmaktadır. 2005 yılı verilerine göre 7200 tonluk çaça üretimi daha çok büyük trollerle sağlanırken daha az miktarlarda hamsi, istavrit, mezgıt ve tirsi de avlanmaktadır. Dalarak toplanan deniz salyangozu üretimi 8200 ton civarındadır. Küçük teknelerle yapılan balıkçılıkta lüfer, kalkan, köpek balığı ve palamut avcılığı hedeflenmektedir (4).

Türkiye'de ise Karadeniz'deki tekne sayısı 6627 adet olup toplam üretim 340350 ton düzeyinde gerçekleşmiştir (5). Karadeniz'de toplam 1695 km'lik kıyı uzunluğuna sahip olan Türkiye'nin Karadeniz av filosunda toplam 131 adet trol, 199 adet gırgır, 129 adet çift amaçlı ve 103 adet taşıyıcı tekne bulunmaktadır. 5865 adet de Romanya ve Bulgaristan'da yaygın olarak kullanılanlarla aynı özellikte küçük balıkçı teknesi kıyısız avcılık faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu yönü ile irdelendiğinde, Türkiye Karadeniz'de diğer ülkelere göre en önemli av gücüne sahiptir. Yıllık av istatistikleri incelendiğinde toplam üretimin % 85'ini Türkiye'nin elde ettiği, hamsi, istavrit, palamut ve lüfer balıkları üretiminde ülkemizin % 90-95'lik bir paya sahip olduğu görülmektedir (5).

DAHA ÖNCEKİ KOTA UYGULAMALARI

Stokların tahmini ve sürdürülebilirlik ilkesini ön plana çıkaran avlanabilir toplam balık miktarının belirlenmesi ve uygulanması, balıkçılık yönetiminin en önemli gereksinimlerinden birisidir. Buna yönelik çalışmaların diğer ülkelerde daha önceki yıllarda başladığı görülmektedir. SSCB döneminde izlenen

ulusal politikalar çerçevesinde oluşturulan balıkçılık komisyonları, periyodik araştırma sörveyleri ile akustik, yumurta-larva ve VPA² yöntemlerini kullanarak stok büyüklüklerini tahmin ederek avcılığa yön vermişlerdir. SSCB'nin dağılmasından sonra yeni kurulan ülkelerde de bu çalışmalar olanaklar doğrultusunda devam ettirilmeye çalışılmıştır. Örneğin, Bulgaristan ticari balık türlerinden kalkan ve mersin avcılığında yıllık kotalar ilan etmiştir. Varna'da bulunan Balıkçılık Kaynakları Enstitüsünün yaptığı araştırmaları esas alarak Bulgaristan Tarım ve Orman Bakanlığı, kalkan kotasını 2000 yılı için 70 ton, 2001 yılı için 40 ton olarak ilan etmiştir. Ancak, 1998 yılında 64 ton olarak gerçekleşen kalkan üretimi 2000 yılında 55 tona düşmüştür. Bu da yapılan stok çalışmalarına göre yetersiz avcılık yapıldığının veya avlanabilir kalkan miktarının hatalı hesaplandığının bir göstergesidir (6,7,8).

Diğer bir kota uygulaması da mersin balıkları ile ilgilidir. Bulgaristan, 35-50 ton arasında değişen tarihsel av kayıtlarını esas alarak CITES ile birlikte 2000 yılında tüm mersin türleri için 2500 kg siyah hayyar ve bunu sağlayacak 30 ton mersin kotasını belirlemiştir.

Karadeniz'de Ukrayna ve Gürcistan, 1996 yılında yapılan anlaşma çerçevesinde her iki ülkenin sularında bulunan küçük pelajik balık stokları ile ilgili çalışmalarını ve yönetim kararlarını birlikte uygulamaktadırlar. Bu anlaşma ile Ukrayna, geleneksel balıkçılık haklarının olduğu Gürcistan sularında yetersiz avcılık uygulanan hamsi stoklarından belirlenen kotalar çerçevesinde yararlanmaktadır. Azak Denizi ve Karadeniz için benzer bir balıkçılık anlaşması Rusya ve Ukrayna arasında da

Şekil:2 Rumeli Feneri balıkçı limanı ve av filomuz.

² VPA: Virtual Population Analysis (Sanal Populasyon Analizi)

³ CITES (Convention on the International Trade with Endangered Species of the Wild Flora and Fauna)

Türkiye'de ise balıkçılık yönetiminde işletilen stoklar bilinmediğinden kota uygulaması yapılamamaktadır. Balıkçılık yönetiminde avcılığa kapalı yer ve sezon, avlanılan türlerle ilgili asgari boy uygulamaları yapılmakta ve kullanılan av araçları ile ilgili düzenlemeler getirilmektedir. Diğer AB ve Karadeniz ülkelerinde yaygın olarak kullanılan VPA yöntemi, doğru ve güvenilir av verilerinin olmayışı nedeniyle uygulanamamaktadır. Yapılan denetimlerin yetersiz olması Karadeniz'de çaça balığı dışında tüm stokların aşırı yıpratılmasına neden olmuştur. Bu nedenle balıkçılarımız önceleri yasa dışı, daha sonra da şirketler arası yasal anlaşmalarla diğer ülke sularında avcılık yapmaya başlamışlardır.

SONUÇ

Karadeniz'deki balıkçılık faaliyetleri irdelendiğinde, gerek üretim ve gerekse av gücü bakımından Türkiye'nin lider konumunda olduğu görülmektedir. Karadeniz balıkçılığı konusunda yapılacak her türlü çalışmada ve alınacak kararda Türkiye etkin olmalı ve ulusal çıkarlarını koruyacak bir politika geliştirmelidir. AB uyum çalışmaları sürecinde idari, yasal ve teknik düzenlemelerin oldukça yavaş ilerleyen bir süreç göstermesi, hızla gelişen Dünya balıkçılık konjonktüründe önemli bir dezavantajımız olarak nitelendirilebilir. Gerek AB ve gerekse Karadeniz ülkeleri çok yakın bir zamanda Türkiye'yi genel bir balıkçılık anlaşması çerçevesinde zorlayacaktır. Aslında FAO, GFCM (Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu), AB Ortak Balıkçılık Politikası ve çevrenin korunması ile ilgili uluslararası konvansiyonların uzunca bir süredir Türkiye'yi zorlamaları söz konusudur. Özellikle balıkçılık konusunda Avrupa Komisyonunun 2008 yılı başında düzenlemeyi planladığı uluslararası konferans, bu konudaki ilk ciddi adım olarak nitelendirilmelidir. Bu nedenle, Türkiye'de balıkçılık sektöründeki tüm paydaşların bir araya gelerek ulusal menfaatlerimizin korunmasına yönelik kararların alınması, uygun

politikaların oluşturulması ve buna yönelik stratejilerin geliştirilmesi çok ivedi bir zorunluluktur.

Uluslararası baskılar bir yana bırakılacak olursa, ulusal balıkçılık politikamızın geliştirilmesi, balıkçılık kaynaklarımızın daha rasyonel kullanılması bakımından da büyük önem taşımaktadır. Bu konuda, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na gerekli koordinasyonu sağlaması ve alınan kararları uygulaması bakımından tarihsel bir görev düşmektedir. Zamanın aleyhimize çalıştığı gözden uzak tutulmamalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- (1). EU: Commission proposes 2008 fishing opportunities for the Black Sea, 2007.
<http://www.evana.org/index.php?id=28041&lang=en&PHPSESSID=8fffbe282fa71a454b9979bdf52e8d68>
- (2). Düzgünes, E., Genç, Y., Sağlam, H., Başçınar, S., 2003. Pelagic Fisheries in the Black Sea. Int. Workshop: A Glance to the Black Sea. October 31, 2003. Black Sea Day. The Black Sea Foundation for Education, Culture and Protection of Nature. 194-224. İstanbul.
- (3). The fishery sector in Romania Constantin, M.
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/1740&type=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>
- (4). Goggin, 2004. Bulgaria Fishery Products. Bulgarian fish imports upward 2004.
<http://www.vasep.com.vn/vasep/eMarketReport.nsf/DC980BEAED96C4D347256F2D00538D8B/B4FD4546D55793EB47256F97003D1526>
- (5). TÜİK 2007. 2006 Yılı Su Ürünleri İstatistikleri. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- (6). Information on Fisheries Management in the Republic of Bulgaria. <http://www.fao.org/fi/fcp/en/BGR/body.htm>
- (7). Intergovernmental Conference on the Accession of Republic of Bulgaria to the European Union Negotiation Position Chapter 8 Fisheries Overall Position...
http://www.mzgar.government.bg/mz_eng/Begin/PosPaperFish_1311eng.htm
- (8). Review of the Bulgarian fisheries sector.
<http://www.eurofish.dk/indexSub.php?id=709&easysitestatid=-582318657>
- (9). Information on Fisheries Management in Ukraine, 2003.
<http://www.fao.org/fi/fcp/en/UKR/body.htm>

Fotoğraf: Mehmet ÖZGEN

Şekil 3: Balıklarımız

⁴ GFCM (General Fisheries Commission for the Mediterranean)